

Prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc., dr. h. c.

Programové prohlášení

Programové prohlášení předkládané předsedou, který se uchází o zvolení pro druhé funkční období, by se mohlo omezit na stručnou zprávu o dosaženém stavu a na konstatování, že bude pokračovat v realizaci těch cílů, které se z různých důvodů nepodařilo dosud naplnit. Podle mého názoru však programové prohlášení nemá být jen výčtem dosavadních úspěchů či neúspěchů předchozího funkčního období, ale mělo by obsahovat především představu o dalším směřování AV ČR, a to v reakci na aktuální trendy světové vědy a vývoj poznání, na potřeby rozvoje české společnosti a také, což je neméně významné, na potřeby rozvoje samotného systému vědy a výzkumu v ČR. Za neméně důležité považuji rovněž posílení naší schopnosti vytvářet institucionální paměť, což je jeden z klíčových předpokladů pro zajištění kontinuity budoucího vývoje AV ČR. Oběma těmito aspekty odpovídá struktura i rozsah předkládaného programového prohlášení.

Nejprve bych rád stručně připomněl nejpodstatnější body svého předchozího programového prohlášení, které se podle mého názoru podařilo alespoň v základní míře naplnit. Tato rekapitulace rovněž reflektuje události, které nastaly nedlouho po mém jmenování do funkce předsedy AV ČR. Za pozitivní považuji to, že se podařilo zejména:

- odvrátit hrozbu destabilizace celého systému VaVal a hrozící existenční propad financování AV ČR pro období 2010-2012;
- ukázat AV ČR jako instituci nejen vědecky respektovanou, ale také dostatečně viditelnou ve veřejném prostoru a schopnou prosazovat veřejný zájem v oblasti české vědy a výzkumu;
- zachovat demokratický charakter řízení AV ČR a jejích pracovišť, který odpovídá její úloze a pozici ve veřejném prostoru;
- provést komplexní hodnocení pracovišť odrážející se v diferencovaném financování;
- omezit vliv metodiky hodnocení výsledků VaVal, tzv. „kafemlejnku“, na výši institucionální podpory;
- připravit novelu zákona 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, vývoje a inovací, s cílem eliminovat vliv „kafemlejnku“ na poskytování institucionální podpory;
- uspět v soutěži OP VaVpl o velké projekty (ELI a Biocev);
- prosadit personální obměnu RVVI jmenované premiérem M. Topolánkem;
- uzavřít a postupně naplňovat Memoranda o spolupráci se Senátem a Poslaneckou sněmovnou PČR;
- vybudovat funkční systém monitorování evropské vědní politiky k informování a podpoře vědeckých pracovníků.

Za méně pozitivní považuji skutečnost, že pokusy o věcně neodůvodněnou redukci financování AV ČR přetrvávají i za současné situace. Nepodařilo se rovněž navázat intenzivnější a dlouhodobou spolupráci s reprezentacemi vysokých škol, zejména pokud jde o řešení zásadních problémů našeho výzkumného a vzdělávacího prostředí. Řada věcných debat končí v okamžiku, kdy na scénu vstoupí dílčí zájmy rozpočtového a finančního charakteru. Žádoucí předmět diskuse – věda a vzdělávání

v této zemi – se velmi často zcela vytrácí právě v důsledku uplatňování krátkodobých partikulárních zájmů.

Ani vztahy AV ČR s průmyslovou sférou stále nelze považovat za ideální, ale na jednání s představiteli Svazu průmyslu a dopravy v posledních měsících lze nahlížet s jistým optimismem.

Často zdůrazňuji, že AV ČR je nejvýkonnější institucí v českém výzkumném prostředí. Jde však o to, aby se Akademie věd a její pracoviště staly respektovanými evropskými vědeckými centry s vysokou úrovní dosahovaných výsledků. Teprve takováto pozice zaručuje prestiž a je předpokladem pro získání potřebných finančních zdrojů. Pro dosažení vytčených cílů je ovšem nezbytné vytvořit odpovídající podmínky, a to jak vnější, tak také vnitřní.

1. Vnější prostředí

Hlavní cíl: Stabilizace postavení AV ČR

Roli AV ČR je třeba hodnotit na pozadí současné situace ve vědě a výzkumu jak doma, tak v zahraničí, a s perspektivou budoucího vývoje České republiky. Je nepochybné, že špičkový neuniverzitní výzkum má v systému výzkumu, vývoje a inovací (VaVal) České republiky neopominutelné místo stejně jako v řadě dalších vyspělých států. Spolupráce AV ČR s dalšími složkami českého výzkumu – zejména s univerzitní a podnikatelskou sférou – se však musí rozvíjet na principech rovnocenného partnerství, s vyloučením tendencí monopolizovat postavení kteréhokoliv z aktérů v systému VaVal. To považuji za zcela zásadní předpoklad jakékoli spolupráce a v tomto směru jsem připraven i nadále pracovat s maximálním úsilím.

Z hlediska vnějšího prostředí jsou klíčovými partnery Akademie věd a jejich pracovišť:

- 1) instituce státní a veřejné správy;
- 2) vysoké školy;
- 3) podnikatelská a aplikační sféra;
- 4) zahraniční instituce a vědci.

AV ČR může efektivně plnit své poslání a využívat synergických efektů vzájemné spolupráce jen pokud budou jasně definovány vztahy s jejími klíčovými partnery. Právě proto považuji i nadále za nezbytné usilovat o rovnoměrné posilování těchto vztahů a současně o přesnější vymezení působnosti jednotlivých aktérů v systému VaVal a o efektivnější koordinaci jejich hlavních aktivit. Do takto vymezeného rámce spadá i úsilí současného vedení AV ČR směřující k přípravě nové strategie rozvoje AV ČR pro období 2014-2020, která by výrazně podporovala excelentní výzkum a zároveň jasněji specifikovala ty směry činnosti AV ČR, v nichž právě neuniverzitní výzkum sehrává v prostředí ČR zásadní roli.

1.1 Součinnost s institucemi státní a veřejné správy

V zájmu vytváření vhodného prostředí pro rozvoj vědy a výzkumu v ČR je nutné ve sféře vědní politiky aktivně prosazovat stanoviska odborné veřejnosti jako východiska pro politická rozhodnutí, upozorňovat na problémy v organizaci systému VaVal a

předkládat návrhy na zlepšení jeho fungování. Politická sféra často hledá jednoduchá řešení, jak jsme se ostatně přesvědčili v případě nezvládnuté Reformy systému VaVal z roku 2008. Aby se tato situace neopakovala, je třeba volit takové metody komunikace s politickou reprezentací a s veřejnou správou, které povedou k proměně politické kultury v oblasti řízení vědy a výzkumu. Veřejnost a politická reprezentace oprávněně požadují po AV ČR kvalitní výsledky, ale je třeba usilovat o to, aby kritéria jejich hodnocení byla přiměřená a vhodně stimulovala prostředí vědy a výzkumu. To jsou mimo jiné důvody, proč směřovat k racionalizaci systému VaVal v součinnosti s vládou a parlamentem ČR. V této souvislosti považuji za důležité zejména:

- směřovat ke zřízení ústředního správního úřadu pro oblast VaVal se zřetelnými kompetencemi omezenými pouze na oblast správní povahy;
- změnit postavení Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI) na koncepční poradní orgán;
- zavést mezinárodně osvědčené metody hodnocení vědecké výkonnosti pro všechny instituce zabývající se výzkumem a vývojem v ČR;
- zajistit odpovídající finanční podporu vědy a výzkumu z veřejných prostředků se zohledněním výsledků hodnocení;
- zajistit dlouhodobě udržitelné financování provozu výzkumných pracovišť vybudovaných v rámci programů podporovaných ze strukturálních fondů EU;
- motivovat podnikatelskou a komerční sféru k finanční podpoře výzkumu a vývoje;
- připravit nový zákon o podpoře VaVal a změnit kompetenční zákon.

Významným úkolem je zřízení správního úřadu (Úřadu pro vědu a výzkum) na ústřední úrovni státní správy. Nejde o vytvoření nového ministerstva, ale o soustředění roztroušených kompetencí a odpovědností za výkon funkcí vědní politiky v odborné a stabilní instituci zajišťující efektivní a kvalitní správu systému VaVal v ČR. Jeho ustavením by byl zároveň odstraněn současný nevyhovující legislativní stav, kdy pro oblast řízení a financování vědy a výzkumu platí tyto dva zákony:

- zákon č. 2/1969 Sb., tzv. kompetenční zákon, který stanoví, že "ústředním orgánem státní správy pro vědní politiku, výzkum a vývoj je MŠMT";
- zákon č. 130/2002 Sb., který stanoví, že "ústředním správním úřadem odpovědným za výzkum a vývoj je MŠMT s výjimkou oblastí, které zabezpečuje RVVI".

Realizace navrhovaných opatření by rovněž umožnila transformovat současnou RVVI na skutečný poradní orgán vlády složený z předních odborníků s odborným rozhledem přesahujícím hranice jednotlivých oborů. RVVI s novým mandátem, zbavená administrativní zátěže mikrořízení, by se mohla podílet pouze na určování strategického směřování systému VaVal v ČR, popř. i na formulaci tematických priorit v oblasti vědy a výzkumu.

Argumentem pro zřízení zmíněného úřadu je rovněž předpokládaná implementace nového systému hodnocení a financování české vědy a výzkumu v roce 2015 nebo 2016 (projekt Ipn Metodika při MŠMT), které bude vyžadovat legislativní, organizační, informační a odborné zázemí.

Smyslem navrhovaných opatření je vytvoření efektivního institucionálního prostředí, které bude prostřednictvím kvalifikovaného hodnocení dosažených výsledků stimulovat kvalitu, odpovědnost a vytváření špičkových výsledků výzkumu.

1.2 Spolupráce s vysokými školami

V národním kontextu je významnou rovinnou našich vnějších vztahů nepochybně vztah k vysokým školám, které jsou přirozeným partnerem, ale i významným aktérem konkurenčního prostředí v oblasti VaVal. Univerzity mají jistě zásadní vliv, nikoliv však monopol, v oblasti vzdělávání a patří jim významná role ve výzkumu a vývoji. Pro zajištění kvalitního univerzitního vzdělávání je vazba na výzkum zcela nezbytná. Interakci mezi vzděláváním, vědou a výzkumem však nelze vynucovat nebo předepisovat. Příklady této interakce nejlépe dokumentuje více než 50 našich společných pracovišť. Do budoucna je žádoucí partnerství s vysokými školami prohlubovat a ve všech zásadních otázkách postupovat pokud možno jednotně. Ve vztahu k VŠ považuji za žádoucí:

- přesněji specifikovat ty směry činnosti AV ČR, v nichž právě neuniverzitní výzkum sehrává zásadní roli;
- trvale posilovat spolupráci s VŠ v koncepční, vědecko-výzkumné i pedagogické činnosti;
- podporovat formování společných týmů a projektů s VŠ především v těch směrech, které jsou pro obě strany přínosné;
- zajistit přiměřenou součinnost AV ČR a VŠ ve společných orgánech působících v oblasti VaVal;
- umožnit vybraným veřejným výzkumným institucím uskutečňovat doktorské studijní programy za stejných podmínek jako VŠ;
- uzákonit vědeckou hodnotu „doktor věd“ jako celostátně uznávaný kvalifikační stupeň.

Domnívám se, že pro udržování korektních a partnerských vztahů s VŠ je nezbytné, aby se AV ČR a její pracoviště jasněji odlišily od univerzitního výzkumu dobře definovanými výzkumnými směry. Ústavy AV ČR, přestože jsou úzce propojeny se vzdělávacím procesem, mají ve srovnání s univerzitami nezbytné předpoklady a současně i povinnost orientovat se především na řešení vysoce specializovaných či rozsáhlých interdisciplinárních projektů, které vyžadují dlouhodobé soustředění kapacit a nákladnou infrastrukturu. Jejich vědecké týmy jsou přitom dostatečně flexibilní, aby mohly reagovat jak na světový vývoj daného oboru, tak i na společenskou poptávku. Flexibilita systému neuniverzitního výzkumu by tak měla představovat jednu z důležitých konkurenčních výhod České republiky.

Za podobně podstatné považuji, aby AV ČR a VŠ daleko intenzivněji spolupracovaly na koncepčních otázkách tvorby politik pro oblasti vědy a vzdělávání. Jakkoliv jsou finanční zdroje pro obě strany důležité, rozhodně je třeba se vyhnout neuváženým a mnohdy nedomyšleným aktivitám poškozujícím ve svém důsledku celou akademickou obec. Měli bychom se scházet co nejčastěji u jednacího stolu a snažit se společně přispět k řešení klíčových problémů naší vědy. Pozitivním krokem ke zlepšení současné situace je nedávné navázání pracovních kontaktů s vedením Rady vysokých škol – žádoucí by bylo i nastolení věcné komunikace s předsednictvem České konference rektorů. Posílení této agendy v Akademické radě považuji za jeden z klíčových úkolů pro nové vedení AV ČR.

Na úrovni konkrétních kontaktů ve vědě a výzkumu bychom měli i nadále podporovat *ad hoc* formování společných týmů s VŠ, a to v závislosti na skutečné potřebě (synergie, sdružení sil pro mezinárodní projekty, apod.), bez zbytečné byrokracie a s využitím veřejnoprávního charakteru příslušných institucí.

Pokud jde o zrušení možnosti udělovat vědecké hodnosti a tituly Akademií věd: vždy jsem to považoval za chybu a budu nadále usilovat o nápravu současného stavu – konkurence na tomto poli by byla nesporně prospěšná pro zvýšení kvality celé české vědy.

1.3 Spolupráce s podnikatelskou a aplikační sférou

Další důležitou rovinou je vztah AV ČR a jejích pracovišť k domácí podnikatelské a aplikační sféře. Zde musím bohužel konstatovat, že na rozdíl od vyspělých zemí u nás podpora základního výzkumu ze strany podnikatelského sektoru téměř neexistuje, přestože AV ČR v posledních několika letech opakovaně podpořila kontakty mezi vědeckými pracovišti a subjekty uživatelské sféry. V důsledku nedomyšlených politických rozhodnutí v oblasti vědy a výzkumu byla navíc v ČR rovnováha výrazně vychýlena v neprospěch institucionálního financování výzkumných organizací a zároveň nepřiměřeně vzrostl podíl účelového financování projektů dominantně orientovaných na experimentální vývoj a inovace. V této oblasti považuji za potřebné mimo jiné:

- vyhledávat nové a oboustranně výhodné kontakty a formy spolupráce se subjekty podnikatelské a aplikační sféry;
- podporovat různé přesahy (nabídku) výsledků výzkumu směrem k aplikační sféře;
- motivovat vědecká pracoviště k účasti v soutěžích o projekty, které podporují možnost propojení výzkumu a praktických aplikací;
- zlepšit marketing a PR agendu výsledků výzkumné činnosti AV ČR.

K výše uvedenému připojuji i osobní stanovisko: nemyslím, že bych mohl být podezírán z podceňování důležitosti průmyslového výzkumu – v minulosti jsem aktivně spolupracoval na několika průmyslových projektech, jsem spoluautorem dvou desítek patentů včetně zahraničních a jsem rovněž dlouholetým členem představenstva Svazu chemického průmyslu ČR. Se znepokojením však sleduji snahy o zásadní omezení prostředků na základní výzkum ve prospěch průmyslového výzkumu.

Podnikový výzkum, inovace i transfer znalostí a technologií tento stát rozhodně potřebuje. Jejich nezbytnou podmínkou je nicméně dostatečně silný a špičkový výzkum základní. Průmyslová lobby v ČR se dnes zaklíná inovacemi, ale často evidentně neví, jak a co vlastně inovovat, a zodpovědnost za nedostatečný transfer výsledků výzkumu do praxe a inovační aktivity v ČR nesprávně přenáší na akademickou sféru. Podíváme-li se do zahraničí, např. do často v tomto kontextu vyzvedávaných poměrů v USA, zjistíme, že tamní firmy si cení především schopnosti základního výzkumu produkovat inovační myšlenky a neočekávají hotové prototypy, patenty či licence.

Za nejdůležitější v této souvislosti považuji další kultivaci prostředí stimulačního spolupráci mezi akademickou a podnikatelskou sférou. Jsem přesvědčen, že daňovými pobídkami a vhodnými finančními nástroji lze a je nutné oboustranně prospěšné kontakty pozitivně ovlivňovat. Vytváření konkrétních podmínek pro potřebný dialog mezi akademickou a průmyslovou sférou a jeho moderování je významnou příležitostí pro působení jak vlády ČR, tak také legislativních iniciativ.

1.4 Mezinárodní spolupráce

Dosažení a udržení špičkové úrovně výzkumu a vývoje a zvyšování jejich efektivity stále více předpokládá rozsáhlou spolupráci na úrovni překračující národní rámec. V nadnárodním kontextu je hlavní rovinou našich vnějších vztahů vztah k Evropské unii. Zde považuji za důležité připomenout naši aktivní účast na přípravě nového Rámcového programu EU pro výzkum a inovace označovaného jako "Horizont 2020" a přípravu kohezní politiky EU pro období počínající rokem 2014, kde zejména strukturální fondy nabízejí velké možnosti pro financování vědy a výzkumu. Druhou rovinu nadnárodních vztahů AV ČR a jejích pracovišť pak reprezentuje její vztah k dalším mezinárodním organizacím a institucím. Za nezbytné považuji zejména:

- usilovat o aktivnější zapojení AV ČR do Rámcových programů výzkumu a vývoje EU a dalších unijních nástrojů v této oblasti;
- usilovat o vytvoření mechanismu pro zabezpečení dlouhodobé finanční udržitelnosti projektů OP VaVpl po roce 2015;
- posilovat mezinárodní konkurenceschopnost pracovišť AV ČR;
- podporovat integraci výzkumných týmů a pracovišť AV ČR do mezinárodních výzkumných týmů;
- usilovat o vytváření mezinárodních center excelence a laboratoří při AV ČR, které by umožnily zaměstnávat kvalitní zahraniční vědce;
- usilovat o co nejvyšší úspěšnost v rámci mezinárodních vědeckovýzkumných programů a prosazovat účast expertů AV ČR na různých stupních řízení těchto programů;
- podporovat mezinárodní spolupráci v rámci dvoustranných dohod s partnery v zahraničí.

Na základě zkušeností s probíhajícími operačními programy se AV ČR intenzivně zapojila do přípravy příštího programového a finančního období EU 2014-2020. Promyšlené využití budoucích strukturálních fondů je jednou z mála možností, jak zlepšovat stávající situace ve financování české vědy. Je třeba usilovat o využití těchto zdrojů pro podporu provozu nově vybudovaných výzkumných kapacit. Jde také o přiměřené rozvíjení lidského potenciálu ve vědě a výzkumu a o obměnu experimentální výzkumné základny v ČR. Nezbytné je též korigovat vznikající strukturální deficity VaV v Praze. Ve specifickém případě Prahy, která vzhledem k úrovni HDP podléhá jiným mechanismům podpory než ostatní regiony ČR, požádala AV ČR spolu s rektory příslušných vysokých škol primátora hlavního města Prahy o co nejtěsnější spolupráci s MŠMT, a to s cílem hledat optimální způsob podpory vědy a vzdělávání.

Je zřejmé, že mezinárodní spolupráce se stále více posouvá do oblasti společných projektů. Nelze však nevidět, že navzdory velmi dobrým bilaterálním kontaktům s evropskými partnery jsou výsledky AV ČR v získávání podpory z evropských programů stále neuspokojivé. Pro AV ČR je nesporně varujícím signálem, když v ERC grantech, které se stávají měřítkem kvality evropského výzkumu, získali mladí vědci z AV ČR v uplynulém roce pouze 3 granty a letos jen jediný (pro srovnání - ČR zatím získala celkem 7 grantů, Španělsko jich má 161 a Maďarsko 27). Neuspět v tvrdé konkurenci nejlepších evropských mozků není ostudou, ale není možné přehlížet situaci, kdy je tato soutěž z pohodlnosti ignorována.

Mnoha našim pracovníkům stačí k vědeckému životu finance z národních zdrojů. Účast v mezinárodních soutěžích je však vedle nesporného finančního přínosu atributem vědecké práce a udělení zahraničního grantu je většinou průkazným

dokladem o úrovni týmu mezinárodním srovnání. Naše nízká aktivita nemůže být obhajována ani odkazem na údajně přílišnou byrokracii EU. I kdyby to byla pravda, tato bariéra je stejná i pro ty státy, které nás v řadě relevantních indikátorů předbíhají.

Žádoucí zájem jednotlivých vědců i pracovišť je třeba v tomto směru podporovat, a musí být tedy spojen s vhodnou pomocí pracovištím ze strany Akademické rady. V posledních letech byla zavedena celá řada opatření vedoucích ke zvyšování informovanosti o evropských projektech a v této oblasti připravujeme další kroky logistické podpory, včetně přímých či nepřímých konzultací.

Zmiňuji zde naléhavou potřebu zvýšení našich aktivit v rámci EU, ale svět vědy se neomezuje jen na Evropu. Měli bychom být úspěšnější i v získávání podpor z programů vypisovaných vědecky vyspělými zámořskými zeměmi, jako jsou USA či Japonsko. Větší pozornost by měla být věnována rovněž spolupráci se zeměmi s prudce rostoucím vědeckým potenciálem jako Čína nebo Indie. Zároveň považuji za prospěšné účastnit se vybraných aktivit s těmi nevládními organizacemi, které jsou zaměřeny na hledání cest k řešení globálních problémů.

2. Vnitřní prostředí

Hlavní cíl: Zvýšení vědeckého výkonu AV ČR a jejích pracovišť

AV ČR je v současné době špičkovou národní výzkumnou institucí neuniverzitního typu. Integrální součástí její vědecké činnosti je i účast na vzdělávacím procesu. Základním imperativem každého ústavu AV ČR však musí být snaha o vědeckou excelenci a zvyšování vědeckého výkonu, a to bez ohledu na kvalitu výzkumu v ostatních institucích systému VaVal v ČR.

Pokud jde o vnitřní prostředí AV ČR, považuji za důležité vyjádřit se k následujícím oblastem:

- 1) věda, výzkum a vývoj;
- 2) lidské zdroje;
- 3) finanční a materiální zázemí;
- 4) administrativní a technická podpora.

2.1 Věda, výzkum a vývoj

Je zřejmé, že trvale dochází ke stírání hranic mezi tradičními kategoriemi vědecké práce, zvláště mezi výzkumem základním a aplikovaným. Prudký rozmach nových vědních disciplín a technologií si vynucuje komplexnější přístup k vědecké práci. Proměny ve společnosti se zrychlují. Globalizace a s ní související internacionalizace světové ekonomiky se promítají ve stále větší míře i do oblasti vědy a výzkumu. Vztah vědy, vzdělání a nových technologií se stává jedním z hlavních faktorů civilizační konkurenceschopnosti každé společnosti. Tato situace generuje celé spektrum výzev, před nimiž stojí Česká republika, které je nutno reflektovat a prakticky se s nimi vyrovnat. Neuniverzitní výzkum, stejně jako v jiných nejvyspělejších zemích světa, v tom má nezastupitelnou roli. V těchto souvislostech považuji pro AV ČR za nezbytné zejména:

- klást důraz na prohlubování vědecké kompetence a zvyšování kvality vědecké práce;

- koncentrovat výzkumnou kapacitu AV ČR ve vybraných strategických směrech vědy a výzkumu, a to napříč širokým spektrem jednotlivých vědních oborů ve všech třech vědních oblastech;
- organizovat soustavu pracovišť AV ČR tak, aby byly využity synergické efekty mezioborové a meziinstitucionální spolupráce;
- akcentovat strategické směřování vědy a výzkumu v oblasti věd o živé a neživé přírodě i společenských a humanitních věd do ekonomicky a společensky významných priorit;
- uskutečňovat vědu a výzkum v propojení s dalšími aktéry systému VaVal v ČR tam, kde je to žádoucí a účelné.

Je třeba do budoucna zajistit a posilovat jedinečnou roli AV ČR ve výzkumném a vzdělávacím prostoru ČR a s tímto cílem co nejlépe organizovat soustavu našich pracovišť. AV ČR jako organizační složka státu a zřizovatel jednotlivých vědeckých pracovišť s odpovědností za výkon vědní politiky nemůže diktovat zaměření a obsah výzkumných programů svých pracovišť, která jsou samostatnými právními osobami podle zákona o veřejných výzkumných institucích. Má však zároveň odpovědnost zajistit, aby prostředky na výzkum byly vynakládány ve prospěch společnosti, a k tomu účelu koordinovat výzkumné programy pracovišť. Svoboda bádání jako důležitý rys základního výzkumu spočívá především ve svobodné formulaci badatelských témat bez politických nebo ideologických tlaků – nezbytné respektování přijatého a vymezeného badatelského programu jednotlivých vědeckých institucí však tuto svobodu v žádném případě neomezují.

S ohledem na výše zmíněné výzvy, z nezbytnosti jasněji se vymezit vůči výzkumu na vysokých školách a efektivněji využívat stagnující veřejné prostředky na vědu a výzkum a v neposlední řadě i pro zvýšení prestiže ve společnosti považuji za vhodné zavést v AV ČR koordinovaný program výzkumu v několika dobře definovaných směrech, které by mimo jiné reagovaly i na konkrétní problémy naší společnosti a které by snadno pochopila i veřejnost. Vhodně volené výzkumné směry by rovněž mohly nahradit přežívající řazení ústavů AV ČR do sekcí, které již nepostihuje realitu a nevyhovuje interdisciplinárnímu výzkumu. Těmto výzkumným směrům, jejich rámci a jejich rozsahu by měly odpovídat dílčí výzkumné okruhy, které by se dále dělily na konkrétní výzkumné programy. O těchto koncepčních změnách jsem se ostatně zmínil na letošním jarním sněmu a předpokládám, že budou předmětem další diskuse v příštím roce jak na jednotlivých pracovištích, tak i na půdě AV ČR jako celku.

Na jednotlivých výzkumných směrech i programech by mohlo a mělo participovat více ústavů. Snahou by přitom mělo být poukázat na provázanost nejen řady výzkumných témat, ale také základního a aplikovaného výzkumu. Flexibilní reakcí AV ČR a jejích pracovišť na dynamiku výzkumu a vývoje a proměny společnosti by byl mimo jiné položen důraz na úlohu neuniverzitního výzkumu v ČR. Související vnitřní provázanost výzkumných programů by měla zvýšit efektivitu vědecké práce v Akademii věd, jednoznačně ji směřovat k badatelské excelenci a v českém prostředí jí zajistit postavení nezastupitelné a nezpochybnitelné instituce.

Taková koncepční proměna je nesporně složitý proces s řadou důležitých aspektů organizačních, legislativních, politických, společenských i mediálních. Jsem přesvědčen, že má-li AV ČR a soustava jejích pracovišť plnit své poslání a funkci i v dynamice proměn v 21. století, je třeba o směřování k orientaci na stěžejní vědecké a badatelské programy velmi naléhavě uvažovat. I tyto případné změny však musí respektovat klíčovou roli základního výzkumu v AV ČR, který je ve všech vědeckých

disciplínách podstatou jejich vývoje. Současně je třeba více než kdykoli v minulosti adekvátním způsobem takto uvažované kroky vhodně prezentovat, a to také proto, že ukazatele společenské relevance vědy a výzkumu nabývají na významu jako kritérium jejich financování.

2.2 Lidské zdroje

Kvalitní výsledky v oblasti vědy a výzkumu jsou nemyslitelné bez výchovy mladých vědeckých pracovníků. Klesající zájem mladé generace o vědu, zvláště o přírodovědné a technické disciplíny, je do značné míry celosvětovým jevem. V České republice je toto riziko násobeno nízkým finančním ohodnocením a zejména již více než pět let přetrvávající destabilizací oblasti vědy a výzkumu (počínaje nezvládnutou reformou VaVal roku 2008). V oblasti lidských zdrojů považuji za žádoucí zejména:

- klást důraz a podporovat nezbytnost trvalého kariérního růstu vědeckých a výzkumných pracovníků;
- oceňovat a stimulovat vědeckou excelenci;
- vytvářet v AV ČR vhodné podmínky pro badatelskou činnost vynikajících týmů a významných zahraničních vědců;
- postupně vytvářet co nejlepší podmínky pro doktorské studium na půdě Akademie věd, a to jak v rámci jednotlivých pracovišť, tak podpůrnými aktivitami na úrovni celé AV ČR;
- podporovat mezioborovou mobilitu vědeckých pracovníků včetně jejich pohybu v rámci celé oblasti VaVal;
- vytvářet vhodné podmínky pro badatelskou činnost mladých vědkyň na pracovištích AV ČR s cílem využít intelektuální potenciál nastupujících generací jako celku;
- aktivně přistupovat k ochraně práv k duševnímu vlastnictví a dbát na dodržování vědecké i obecně lidské etiky.

Trvalým úkolem zůstává péče o vhodnou věkovou strukturu a časovou perspektivu výzkumných týmů. Pro další rozvoj vědecko-výzkumné práce je klíčové získávání mladých vědeckých pracovníků. Zvýšení zájmu o vědu však nelze očekávat, pokud pro ně nevytvoříme atraktivní a stabilní pracovní prostředí na technicky dobře vybavených pracovištích, kde jsou řešena perspektivní vědecká témata, a to zejména v mezinárodních centrech výzkumu. Součástí motivace musí být i přehledný, srozumitelný a prestižní systém kariérního růstu.

Nezbytným předpokladem pro úspěšný rozvoj vědy a výzkumu je vhodná kvalifikační struktura výzkumných pracovníků. Mzdové a pracovněprávní podmínky v AV ČR musí podporovat kvalifikační růst nejen vědců, ale i dalších odborných pracovníků. Důraz v personální politice musí být položen na hodnocení kvality práce. Tomu by mělo odpovídat i odměňování a jeho diferenciací v závislosti na kvalitě dosahovaných výsledků.

K dobré úrovni a efektivitě výzkumu přispívá mobilita vědců všech kategorií, ale zejména vědců mladých. Mobilita se týká jak dočasných pracovních pobytů v zahraničí a pobytů zahraničních pracovníků u nás, tak i výměny pracovníků mezi univerzitními a neuniverzitními pracovišti, či mezi základním výzkumem a podnikovou sférou. Současný stav v této věci není vyhovující.

Z celoakademického hlediska je třeba usilovat o další rozšíření již existující podpory špičkových vědců, jako jsou Akademická prémie, Fellowship J. E. Purkyně apod.

Těžiště tohoto úsilí spočívá především na samotných pracovištích. Jedině komplexem těchto opatření je možné alespoň omezit odchod nejschopnějších českých vědců do vědecky vyspělých zemí a získávat talentované pracovníky ze zahraničí.

Je třeba samozřejmě rozvíjet i osvědčené aktivity směřující k motivování talentované mládeže pro vědeckou práci, jako jsou Týdny vědy a techniky, odborné olympiády a studentské vědecké soutěže, akce pro učitele a studenty středních škol, prémie O. Wichterleho apod. Za stejně důležitý považují další rozvoj mediální podpory a propagace výsledků vědy a výzkumu a postavení AV ČR a jejích pracovišť.

2.3 Finanční a materiální zázemí

Institucionální prostředky představují nezbytný základ finančního zabezpečení pracovišť AV ČR a předpoklad jejich stabilního fungování a úspěšného plnění dlouhodobých výzkumných úkolů. Přes stagnující objem institucionální podpory v posledních letech se podařilo udržet úroveň mezd v AV ČR nad průměrem České republiky. V oblasti finanční politiky považují za vhodné zejména:

- usilovat o nárůst mzdových prostředků tak, aby platové ocenění pracovníků AV ČR odpovídalo rozsahu a kvalitě jejich činnosti;
- dále doplňovat a zpřesňovat vnitřní kariérní řád s cílem vytvářet podmínky pro zlepšování kvalifikační a zejména věkové struktury pracovišť AV ČR;
- vytvářet vhodné podmínky pro získávání a podporu mladých perspektivních vědeckých pracovníků;
- hledat vhodné nástroje podporující získávání prostředků ze zdrojů mimo rozpočtovou kapitolu AV a zahraničních zdrojů, zejména ze strukturálních fondů a rámcových programů EU.

Důležitým faktorem, který dlouhodobě negativně ovlivňuje finanční situaci v AV ČR je skutečnost, že AV ČR dotuje významnou částí svého rozpočtu náklady na studenty doktorských studijních programů. Doktorandi jsou školeni na pracovištích AV ČR, ale finanční příspěvek na tyto studenty zůstává na VŠ (cca 150 mil. Kč ročně). Uskutečňování doktorských studijních programů a vychovávání vědeckých pracovníků ve spolupráci s vysokými školami pracovištím AV ČR ukládá zákon č. 283/1992 Sb. Naším cílem proto stále zůstává náprava této situace.

Úspěšný vývoj v oblasti vědy a výzkumu by byl stěží dosažitelný bez zajištění vhodných materiálních podmínek pro rozvoj AV ČR. V této oblasti považují za nutné zejména:

- budovat infrastrukturu výzkumu v AV ČR, vybavovat pracoviště přístroji a zařízeními na odpovídající mezinárodní úrovni a případně zakládat nová specializovaná pracoviště;
- budovat a provozovat velké výzkumné infrastruktury a umožnit jejich využívání vysokými školami a dalšími výzkumnými institucemi;
- podporovat zajištění takového materiálního a technického zázemí pro výzkum, které odpovídá nejnovějším mezinárodním trendům;
- usilovat o modernizaci informační infrastruktury.

Budeme usilovat zejména o zlepšení současného stavu v oblasti přístrojového vybavení, které utrpělo omezením institucionálních prostředků v posledních letech.

2.4 Administrativní podpora

V měnícím se vědecko-výzkumném prostředí AV ČR bude potřebné hledat odpovídající podobu její centrální administrativy. Nejde pouze o to, že aparát AV ČR musí být organizován a personálně i technicky vybaven tak, aby v nejvyšší možné míře snížil administrativní zátěž výzkumných pracovníků. To je samozřejmost, které v mnoha aspektech již dosahujeme. Vzhledem k novým výzvám, před nimiž stojí AV ČR, však ústavy a jejich pracovníci potřebují, aby centrální složky, tedy KAV a SSČ, podávaly nejen administrativní výkon, ale aby poskytovaly rovněž potřebnou analytickou a koncepční podporu. Zde považuji za žádoucí zejména:

- usilovat o to, aby se z centrální administrativy stal výkonný a kompetentní orgán, který je skutečnou pomocí pro AV ČR a její pracoviště;
- směřovat k profesionalizaci administrativních činností;
- vytvářet podmínky pro kvalifikační růst administrativního aparátu.

Součástí poslání centrální administrativy musí být, v daleko větším rozsahu než bylo dosud obvyklé, analyticko-koncepční činnost. Nová role administrativy bude samozřejmě vyžadovat též určitou revizi postavení administrativních pracovníků se zřetelem k tomu, že se musí jednat o kvalifikované odborné pracovníky vytvářející komplexní podmínky pro jednotlivé činnosti v akademické oblasti.

Závěr

Lze očekávat, že v nejbližších letech bude AV ČR a soustava jejích pracovišť čelit řadě nových výzev, z nichž některé jsem se zde pokusil pojmenovat. Tyto výzvy vyžadují, aby AV ČR byla připravena vyrovnat se s nimi jak z hlediska svého vědeckého výkonu, tak také po stránce organizační, ekonomicko-technické, a rovněž tak svou „mentalitou“. V každém případě však platí, že Akademie věd nebude schopna dalšího úspěšného rozvoje, pokud nebude její další směřování vedeno společným a pokud možno jednotným úsilím.

Pokud bych měl některým z témat uvedených výše dát prioritu, pak určitě nové strategii AV ČR pro období 2014-2020 a excelenci výzkumu, racionalizaci systému VaVal a koncepční spolupráci s vysokými školami v oblasti vědecké politiky.

Důležitá témata s podtextem vědecké excelence představují otázky podpory návratu špičkových mladých vědců ze zahraničních stáží, podpory originálních myšlenek a podpory skutečné kvality vědecké práce na jednotlivých pracovištích. Jistě, některé důležité nástroje takové podpory jsme už zavedli (např. Akademickou prémii či Fellowship J. E. Purkyně) – nyní je však třeba dbát na to, aby tyto nástroje „nezplaněly“ a nestaly se pouhým prostředkem přerozdělování peněz, popřípadě odměňování zásluh, ale aby opravdu sloužily původním cílům.

V samotném závěru bych chtěl zopakovat, že nepovažuji příslušnost kandidáta na funkci předsedy AV ČR k té či oné oblasti věd za relevantní či zásadně významnou, protože nejde o funkci zastupitelskou. Jsem přesvědčen o tom, že kandidát na funkci předsedy by měl být přijímán jako osobnost bez ohledu na jeho vědeckou specializaci. Funkci předsedy AV ČR jsem připraven vykonávat zodpovědně s respektem ke všem vědním oborům zastoupeným v Akademii věd a s plným nasazením i ve druhém funkčním období.